

Gemeente van Christus,

Lucas maakt vanochtend meteen duidelijk voor wie deze gelijkenis bestemd is: "Met het oog op sommigen die zichzelf rechtvaardig vinden en anderen minachten, vertelde hij de volgende gelijkenis." Het is de vraag of je jezelf tot die doelgroep rekent.

Soms bewust, maar veel vaker onbewust komt deze houding voor, zowel onderen gelovigen als onder niet-gelovigen. Soms tamelijk uitgesproken, zoals bij deze farizeeër het geval is, maar veel vaker in mildere vormen. Het heeft - zoals vaker het geval is bij gelijkenissen en uitspraken van Jezus - te maken met beeldvorming. Een beeld dat je je van de ander vormt - "die tollenaar daar". Een man die de farizeeër zeer waarschijnlijk helemaal niet kent. Maar het belet hem niet om er een etiket op te plakken en hem daarmee weg te zetten. En daarnaast het beeld dat je je van jezelf hebt gevormd.

Toen ik als predikant in Nederhorst den Berg begon, was de federatie tussen de Hervormden en Gereformeerden nog niet zolang een feit. Dat kon ik merken als ik bij gemeenteleden op bezoek ging. Dan hoorde je al snel hoe men over de ander dacht: "Wij Hervormden, we zijn net als de Vecht, dominee. (Dat is de rivier die vlak langs het dorp stroomt). We zijn altijd in beweging, dan blijft het geloof fris." En de Gereformeerden, zeggen we wel eens, die zijn net als die vijver voor de RK kerk: daar staat het water al ik weet niet hoe lang stil. En dan gaat het leven eruit!

Nog een voorbeeldje op watergebied: drijfnat van de regen belde ik bij een oudere dame aan. Hoofdschuddend deed ze open: "Een gereformeerd regentje, dominee!"

"Wát zegt U?, vroeg ik wat verbouwereerd.

"Nou, het is heel fijntjes, maar je wordt er wél nat van!"

Ja,- welkom in de kerk, zou ik bijna zeggen. Wat allemaal niet wegnam dat het een heel leuke gemeente zou blijken te zijn.

Beeldvorming dus. Ik vermoed dat wij allemaal wel een bepaald beeld hebben van "een farizeeër": vroom en aan de buitenkant in ieder geval wetsgetrouw. Maar van binnen niet te vertrouwen. "Witgekalkte graven" noemt Jezus hen ergens in het evangelie. Nou dan weet je het wel. Denk je.

Hetzelfde geldt voor "de tollenaar": een gluiperige collaborateur van de Romeinen. Altijd uit op eigen gewin ten koste van zijn landgenoten.

Maar als je die beelden kunt loslaten en wat aandachtiger naar deze farizeeër kijkt, dan zul je ontdekken dat veel van wat hij doet zeer prijzenswaardig is: hij is niet roofzuchtig, niet onrechtvaardig of overspelig. Noem alle geboden maar op en hij houdt zich daar dan toch maar aan. Méér dan dat zelfs! Hij vast wanneer dat is voorgeschreven en deelt zijn geld met de armen.

Elders in het evangelie kun je lezen hoe sommige farizeeën Jezus kwamen waarschuwen dat men hem te pakken probeerde te krijgen. En zie je iemand als Nicodemus naar Jezus toekomen, niet alleen toen, voor dat nachtelijke gesprek. Maar ook als een van de zeer weinigen als Jezus is gestorven en er voor zijn lichaam gezorgd moet worden.

Dat kan je beeld nuanceren. En je wat behoedzamer maken met je oordeel. Waarom zou jij eigenlijk een oordeel over farizeeën of over wie dan ook moeten hebben? Wie is daarmee gediend? Komt die neiging misschien voort uit het gevoel dat jij jezelf -voor je gevoel tenminste - iets de hoogte in tilt als je die ander iets neer beneden haalt?

Het "niet oordelen" waar Jezus het over heeft, heeft betrekking op een van de hardnekkigste negatieve eigenschappen die we kunnen hebben. En heeft onbewust alles te maken met het beeld dat we van onszelf kunnen hebben. Je bent al een hele stap verder als je je daarvan bewust wordt. En je je gaat realiseren hoe nutteloos en heilloos zo iets is. Hoe je daarmee een ander tekort doet en jezelf geen dienst bewijst.

Als Jezus deze gelijkenis vertelt, heeft hij in mijn beleving niet zozeer "de farizeeën" op het oog, maar "de farizeeër in onszelf". Alsof hij jou een spiegel voorhoudt en zegt: kijk, zó verstrikt kun je zijn in hoe jij naar jezelf kijkt. En naar een ander. Je zit zo vast aan allerlei uiterlijke verschillen, dat het je ontgaat dat jij en de ander in

wézen gelijkwaardig zijn. In wezen allebei kind van de Allerhoogste. Met al je goede en slechte kanten, in welke verhouding dan ook, aangewezen op wat we dan Gods genade noemen. Als jij jezelf boven een ander verheft, hoe subtiel of mild dan ook, verlies je uit het oog wat jou en de ander wezenlijk verbindt. En daarmee breek je iets áf van het koninkrijk van God. En daar gaat het over in dit schriftgedeelte.

Als we opgroeien en volwassen worden ontwikkelt zich ons ego. "IK" ...ben een onzeker klein jongetje. Vaak wat bang, vooral in onbekende situaties. Gelukkig kan ik op school wel goed meekomen.

Later: "IK" ben te dik en onzeker over hoe ik er uit zie. Meisjes zijn wezens van een ander planeet (beeldvorming). Onbereikbaar. Op school kom ik niet mee. Ik ben niet goed genoeg.

Weer later: "IK" leer een vak. Ik ben er niet goed in. Maar door de jaren heen leer ik het met vallen en opstaan. "IK" krijg kinderen. Probeer ze zo goed mogelijk op te voeden, maar heb door mijn werk vaak te weinig tijd voor ze. Ik ben niet echt een goede vader, maar doe het in ieder geval toch beter dan die en die!

En zo gaandeweg, met allemaal nieuwe puzzelstukjes die zich in de loop van je leven aandienen, ontwikkelt zich het beeld dat je van jezelf hebt. Je voegt nieuwe toe en je doet oude die niet meer passen weg.

Met behulp van dat beeld houd je je zo goed mogelijk staande in deze wereld. Dat is nodig.

De wereld kan immers bedreigend zijn. "De ander" kan bedreigend zijn. Je moet toch opkomen voor jezelf?! Je plekje bevechten soms.

Op een soortgelijke manier beschrijft "de farizeeër" in ons zichzelf. Maar deze farizeeër-in-ons mist, ondanks de zo schitterende buitenkant, waar het in wezen om gaat: dat je aanvaard bent zoals je bent. Dat je "aangenomen bent zoals je bent". Nim my sa't ik bin.....

Het draait uiteindelijk allemaal om liefde. Weten dat je geliefd bent. Dóór alle zelfbeelden die je hebt opgebouwd in je leven, heen. Hoe negatief of positief dan ook.

Je valt uiteindelijk niet samen met die beelden; er ligt iets ónder. Er zit een kern onder verborgen.

Als een kostbare parel in een soms zo troebele oesterschelp.

De tollenaar-in-ons kan zich daarvan bewust worden. Hij brengt die bewustwording in wat klassieke, beladen termen onder woorden: "God, wees mij zondaar genadig."

In de Oosters-orthodoxe traditie is daaruit het zogenaamde Jezus-gebed voortgekomen: "Heer Jezus, wees mij arme zondaar genadig." Eén zin die doorlopend, als een mantra gebeden kan worden. De hele dag door, steeds herhaald...steeds herhaald. Terwijl je knielt, of boodschappen doet, tijdens je werk of als je loopt te wandelen in het bos.

Nu zou je kunnen denken dat zondebesef de sleutel is waardoor het koninkrijk van God voor ons opengaat. En ik merk dat, als ik dat woord noem, er direct bij mijzelf oude beelden naar boven komen. In steen gebeitelde leerstellingen: ik ben zondig en niet tot enig goeds in staat...

Beelden die al lang geleden van hun sokkel zijn gevallen, voor vele gelovigen in deze tijd.

"Zondebesef" kun je vertalen naar nu: het gaat om wat je je bewust, gewaar kunt worden als je al die beelden van jezelf kunt loslaten. Een gebeuren dat heel mooi onder woorden wordt gebracht in een tekst die ik al eerder heb gebruikt: Huis om stil te worden, van Eppie Dam.

Een tekst die gaat over iemand die een "Huis" binnenstapt, zoals de farizeeër en de tollenaar een huis, de tempel binnenstappen "om voor Gods aangezicht te staan". Daaronder versta ik zoiets als: jezelf helemaal - in zekere zin ongenadig - bloot geven. Je laten zien zoals je bent. Alle zelfbeelden afgelegd; alle maskers afgedaan. En ontdekken dat je dán iets kunt ervaren van wat we "genade" noemen.

Het gedicht van Eppie Dam laat in het midden of het om een Godshuis, een kerk gaat. Of om de innerlijke stilte, als Huis van God. Of om allebei tegelijk:

Uit straten ronkend en rumoerig / heb ik een weg, een plek gezocht;
Ik vond, het hart beklemd en roerig / een huis gebouwd uit ademtocht.

Uit woordenvloed ben ik gekomen / genaderd tot de bron van rust;
Niet om er zomaar weg te dromen / maar stil te zijn, naar hartelust.

Hier klinkt de taal niet angstaanjagend / en daal ik tot mij dieper wezen in,
In stilte die bevrijdt, ontwapent / een stem die spreekt van dieper zin.

Het veilig masker mag doormidden / ik toon mezelf een waar gezicht;
Terwijl, geopend, handen bidden / ontvangend, weerloos, vederlicht.

Ik voel me als herdacht, herboren -/ het eelt, de ziel opnieuw doorbloed;
Ik ga, weer mens als ooit tevoren / de wereld anders tegemoet.

Ja, - en deze keer werd ik zelf met name getroffen door dat “weer mens als ooit tevoren”. Dat ligt in mijn beleving heel dicht aan tegen wat Jezus noemt: “worden als een kind”.

Je legt als het ware de weg terug af: je legt al je maskers af. Onder alle beelden die je je van jezelf had gemaakt, ontdek je weer het kind dat je ooit was en altijd bent gebleven, kind van de Allerhoogste. Uit precies deze gewaarwording bestaat wat we dan “genade van God” noemen. En wie deze gewaarwording ondergaat, die gaat het koninkrijk van God binnen.

Ook de leerlingen van Jezus worden dwarsgezet door hun beelden van wie er wel en wie er niet bij zouden horen: zij zelf wel, maar kleine kinderen uiteraard niet.

Het tegendeel blijkt het geval te zijn: deze kinderen zijn zelfs voorbeeldig voor ons als volwassenen.

Ja,- in Breskens had ik een ouderling, een hele lieve man overigens, die altijd als het ging om lastige bijbelteksten, zei: “Reinier, we moeten niet alles willen begrijpen. We moeten het allemaal aannemen als een kind!”. Maar ik denk niet dat dat hier wordt bedoeld.

Het heeft veeleer te maken met die weg terug gaan naar wat Eppie Dam noemt: “je ware gezicht”.

Na dit allemaal gezegd te hebben, realiseer ik me pas goed dat deze kleine gelijkenis zelf gelezen kan worden, gezien kan worden als een beeld. Het verbeeldt het gebeuren van een mens, van jou, als je wilt. Wat er kan gebeuren als je een ruimte binnengaat, letterlijk een kerk misschien, of je eigen binnenruimte, de stilte, **om voor Gods aangezicht te staan**.

Dat zijn nogal plechtige, gewichtige woorden, maar toch.

Ik lees in deze dagen de net verschenen biografie van Eddy Hillesum. Bij haar zie je dat proces heel indrukwekkend en kwetsbaar tegelijk gebeuren. Jezelf genadeloos onder ogen zien, met je goede kanten en met al je niet zo goede kanten, je maar al te menselijke zwakheden.

Om dan gaandeweg dat proces iets van die genade te ervaren.

Indrukwekkend om dat bij een ander te zien gebeuren.

Van veel wezenlijker belang is het uiteraard hoe jij zelf “voor Gods aangezicht zou staan.

Als je jouw huis van stilte” binnengaat. Nadert tot de bron van rust. En tot je wezen indaalt.

En bidt, als de tollenaar-in-jouzelf:

Neem mij aan zoals ik ben/ zuiver uit wie ik zal zijn.

Druk Uw zegel op mijn ziel / en leef in mij,   amen.